

KLASIČNI JEZICI

LATINSKI JEZIK

(Program za dvogodišnje učenje)

I. O KONCEPCIJI

Učenje latinskoga jezika jedna je od najstarijih školskih disciplina, s tradicijom duljom od dva tisućljeća. Tijekom te prakse nastale su dvije osnovne koncepcije, koje su polazile od suprotnih polazišta. Prvu bismo mogli nazvati koncepcijom pošiljatelja. Polazila je od latinskoga kao živoga jezika te je učenike podučavala u oblicima njegove aktivne uporabe. Jasno je da je ta koncepcija dominirala Europom pretežni dio dvotisućljetne prakse, no uglavnom je sredinom 19. stoljeća napuštena u svim zemljama Europe. Druga je koncepcija polazila od potrebe za razumijevanjem gotovoga latinskog teksta. Tu bismo koncepciju mogli nazvati koncepcijom primatelja. Ona dominira nastavnom praksom do danas, naravno, nikada sasvim "čista" od nastojanja da se, bar u najmanjoj mjeri, zadrži i komponenta aktivnoga vladanja latinskim jezikom.

Usklopu koncepcije primatelja razvila su se, prije svega u njemačkoj filologiji, koja je presudno utjecala i na hrvatsku nastavnu praksu, dva pristupa toj koncepciji. Jedan je polazio od pretpostavke da prvo treba naučiti gramatičke oblike koji se potom "slažu" u gramatički čiste rečenice

(primat paradigme nad sintagmom), dok je drugi pristup krenuo od teksta u kojem se "otčitavaju" oblici i uloga, pa se tako dobivene kategorije slažu u paradigme (primat sintagme nad paradigmom).

Prvi je pristup svoje blistave trenutke imao u vrijeme pojačanih proučavanja jezika pod utjecajem njemačkih mladogramatičara, dok je drugi svoje uspone i padove doživljavao tijekom cijeloga opisanog razdoblja (od sredine 18. stoljeća) da bi se u najnovije doba, kao prevladavajući pristup u europskoj školskoj praksi, proširio napose pod utjecajem strukturalističkih i poststrukturalističkih jezičnih istraživanja.

U izboru koncepcije pošli smo od koncepcije primatelja jezične poruke na latinskom jeziku (tzv. pasivno znanje jezika) pretpostavljajući onaj pristup, koji polazi od teksta (primat sintagme nad paradigmom), ali ne zanečmarujući i sve one vrijednosti koje su u školsku praksu ušle iz drugih pristupa i koncepcija (vježbe rečenica, elementi aktivnog vladanja jezikom).

II. CILJ I ZADAĆA UČENJA LATINSKOG JEZIKA

Cilj nastave latinskoga jezika je osposobiti učenika da uoči, spozna, razumije i prepozna jezičnu gradnju latinskoga jezika, upozna i razumije civilizacijski kontekst u kojem ta gradnja postoji kao prenositelj određenih obavijesti i, napokon, da razumije konkretne tekstove na latinskom jeziku te da ih može prevesti na hrvatski.

S obzirom na broj sati nastave latinskoga jezika, predviđenih nastavnim planom radi ostvarivanja cilja na ovoj razini nastave, pred učenike i profesore postavljaju se konkretni obrazovni zadaci s dvije sastavnice: jezičnom i civilizacijskom (izvanjezična) koje treba taksativno navesti:

1. Zadaća s područja jezika

- Glasovni sustav, pismo, pravopis i izgovor
- Rečenica, padež i deklinacija, konjugacija, stupnjevanje pridjeva i priloga (bez rjedih osobitosti)
- Prijedlozi i brojevi.
- Izabrani dijelovi sintakse padeža.
- Sintaksa konstrukcija.
- Sintaksa zavisnih rečenica.
- Neupravni govor

2. Zadaća s područja civilizacije

- Rimska civilizacija na našem tlu.

- Rim, život u Rimu, rimska država.
- Obiteljski odnosi.
- Rimski običaji.
- Zanimanja.
- Antička Italija.
- Trgovina i gospodarstvo.
- Putovi, transport, pošta.
- Povijest rimske države od osnutka do Augusta.
- Odnos grada i sela.
- Obrazovanje u Rimu.
- Pompeji - slika provincijskoga grada.
- Rimska kuća i vila.
- Rimska mitologija.
- Rimski junaci i velikani.
- Državno uređenje u doba Republike.
- Senat i Skupština.
- Pregled rimskih magistratura.
- Rimska religija.

Jezični i izvanjezični obrazovni zadaci objedinjeni su u konkretnima latinskim tekstovima i pristupa im se kao jedinstvu obrazovnih zadataka.

III. PREGLED TEMA

PRVA GODINA UČENJA

TJEDAN	TEMA	CIVILIZACIJA	GRAMATIKA
1.	Tko je govorio latinski?	Rimljani i latinski jezik	Glasovni sustav latinskoga jezika
2.	Tko je govorio latinski?	Latinica i njezin razvoj	Glasovni sustav, pismo, pravopis i izgovor
3.	Tko je govorio latinski?	Ponavljjanje i utvrđivanje gradiva	
4.	Rimljani u našem zavičaju	Naši krajevi pod rimskom vlašću	Rečenica, padeži i deklinacija: N, A, n, a; a-, o-, i u-dekl.; 3. lice sg. i pl. 1. i 2. konjugacija
5.	Rimljani u našem zavičaju	Ponavljjanje i utvrđivanje gradiva	
6.	Rim - antičko središte	Najstarije priče i legende u Rimu	G i g a-, o- i u-dekl.; 3. lice sg. i pl. 3. i 4. konjugacija
7.	Rim - antičko središte	Ponavljjanje i utvrđivanje gradiva	
8.	Rim - antičko središte	Najstarija povijest Rima	Ab, D, ab, d, a-, o- i u dekl.; est, sunt
9.	Rim - antičko središte	Ponavljjanje i utvrđivanje gradiva	
10.	Rim - antičko središte	Razvoj Rima	V i v a-, o-, u-dekl.; na -er, vir, domus; 2. lice sg. i pl. imp.
11.	Rim - antičko središte	Ponavljjanje i utvrđivanje gradiva	
12.	Rim - antičko središte	Gradevine u Rimu i rimskim gradovima u nas	Neutra o- i u-dekl.; pridjevi a- i O-dekl.; 1. i 2. lice sg. i pl. prez.
13.	Rim - antičko središte	Ponavljjanje i utvrđivanje gradiva	
14.	Život u velegradu	Ulice i trgovi, rimski Forum	3. i 5. dekl. bez V i v; ind. impf. akt.
15.	Život u velegradu	Ponavljjanje i utvrđivanje gradiva	
16.	U krugu obitelji	Rimska obitelj	V i v 3. i 5. dekl. neutra 3. dekl.; II., inf. prez. akt.
17.	U krugu obitelji	Život robova	Pridjevi 3. dekl.; prez. akt.
18.	U krugu obitelji	Ponavljjanje i školska zadaća	
19.	U krugu obitelji Na ulicama velegrada	Dječje igre, odgoj, izobrazba, brak, jela i pića u Rimu, rimska kuća	Neprav. imenice, Ind. prez. i impf. pas.; inf. prez. pas.
20.	U krugu obitelji Na ulicama velegrada	Ponavljjanje i utvrđivanje gradiva	
21.	Robovi i umjetnici	Pogrebi i grobovi, muška odjeća i obuća	Fut. akt. esse: 1. i 2. konjugacija; komp. pridjeva
22.	Robovi i umjetnici	Ženska odjeća, obrt, industrija i umjetnost	Fut. akt. 3. i 4. konjugacija; futura pas., nepravilna komp.

GLASNIK MINISTARSTVA KULTURE I PROSVJETE

TJEDAN	TEMA	CIVILIZACIJA	GRAMATIKA
23.	Robovi i umjetnici	Ponavljjanje i utvrđivanje gradiva	
24.	Latinski jezik	Latinski u Italiji	Osobne i posvojne zvmjenice, složenice esse, fio
25.	Latinski jezik	Ponavljjanje i školska zadaća	
26.	Latinski jezik	Širenje latinskoga jezika	Suus, sua, quis, quid
27.	Latinski jezik	Ponavljjanje i utvrđivanje gradiva	
28.	Zemlja Itala	Antička i današnja Italija	Pokazne zamjenice
29.	Zemlja Itala	Ponavljjanje i utvrđivanje gradiva	
30.	Ratovi i osvajanja	Kratak pregled rimske povijesti	Qui, aliquis, nemo, nihil, zamjen. pridjevi
31.	Ratovi i osvajanja	Ponavljjanje i utvrđivanje gradiva	
32.	Trgovci putuju svijetom	Trgovina i gospodarstvo rimske države	Glavni i redni brojevi
33.	Trgovci putuju svijetom	Ponavljjanje i školska zadaća	
34.	Trgovci putuju svijetom	Poštanska služba	Prijedlozi s akuzativom
35.	Trgovci putuju svijetom	Pomorski putovi	Prijedlozi s ablativom; ak. i abl. causa i gratia
36.	Trgovci putuju svijetom	Ponavljjanje i utvrđivanje gradiva	

DRUGA GODINA UČENJA

TJEDAN	TEMA	CIVILIZACIJA	GRAMATIKA
1.	Rimljanin na vikendu	Život u selu	Ind. perf. i plpf. akt.
2.	Rimljanin na vikendu	Ponavljjanje i utvrđivanje gradiva	
3.	Idemo u rimsku školu	Rimski sustav izobrazbe	Fut. II. akt., inf. perf. akt. i pas. perf. i fut., ind. perf. pas.
4.	Idemo u rimsku školu	Rimske knjige, terme	Verba deponentia ind. plpf. pas., ind. fut. pas. supini
5.	Idemo u rimsku školu	Ponavljjanje i utvrđivanje gradiva	
6.	Grad pod pepelom	Pompeji	Konjug. prez. akt. i pas. 1. konjug.
7.	Grad pod pepelom	Ponavljjanje i utvrđivanje gradiva	
8.	Grad pod pepelom	Rimske vile	Konjug. prez. akt. i pas. 2., 3. i 4. konjug., sim.
9.	Grad pod pepelom	Rimski urbanizam	Konjug. impf. akt. i pas., konjug. perf. i plpf. akt. i pas. konjug. fio
10.	Grad pod pepelom	Ponavljjanje i utvrđivanje gradiva	
11.	I bogovi su ljudi	Priče o najvažnijim rimskim bogovima	Glagoli fero, volo, nolo, malo

TJEDAN	TEMA	CIVILIZACIJA	GRAMATIKA
12.	I bogovi su ljudi	Ponavljjanje i utvrdivanje gradiva	
13.	I bogovi su ljudi	Priče o ostalima božanstvima	Glagol eo, ire
14.	I bogovi su ljudi	Ponavljjanje i utvrdivanje gradiva	
15.	Rada se država	Osnivanje Republike, prvi ratovi	Sintaksa akuzativa, dativa i genitiva
16.	Rada se država	Ponavljjanje i utvrdivanje gradiva	
17.	Rada se država	Struktura ranoga rimskog društva	Sintaksa ablativa
18.	Rada se država	Ponavljjanje i školska zadaća	
19.	Narod vojnika	Ratovi s Makedoncima, Greima i Ilirima	
20.	Narod vojnika	Ponavljjanje i utvrdivanje gradiva	
21.	Svatko protiv svakoga	Braća Grakho	Prifrastična konjugacija gerund i gerundiv
22.	Robovski ustanci	Robovski ustanci	Zamjena gerunda gerundivom
23.	Robovski ustanci	Ponavljjanje i utvrdivanje gradiva	
24.	Robovski ustanci	Gradanski ratovi, Cezar i Pompej	Consecutio temporum, zav. upitne rečenice
25.	Robovski ustanci	Ponavljjanje i školska zadaća	
26.	Robovski ustanci	Prvi i drugi triumvirat, propast Republike	Vremenske i uzročne rečenice
27.	Robovski ustanci	Ponavljjanje i utvrdivanje gradiva	
28.	Senatus populus que Romanus	Državno uređenje u doba Republike	Namjerne rečenice
29.	Senatus populus que Romanus	Senat i senatori	Posljedične rečenice
30.	Senatus populus que Romanus	Ponavljjanje i utvrdivanje gradiva	
31.	Senatus populus que Romanus	Skupštine	Pogodbene, dopusne i usporedne rečenice
32.	Senatus populus que Romanus	Ponavljjanje i školska zadaća	
33.	Cursus honorum	Magistratura u Rimu	Ablativ apsolut.
34.	Cursus honorum	Ponavljjanje i utvrdivanje gradiva	
35.	Ptice proriču budućnost	Obredi, religija i kalendar	Neupravni govor
36.	Ptice proriču budućnost	Ponavljjanje i utvrdivanje gradiva	

IV. UPUTE ZA RAD

Bit pristupa u odabranoj koncepciji svodi se na to da je tekst ona točka, gdje se nužno ujediniju svi dijelovi učenja latinskoga jezika. Stoga je neophodno poštivati zahtjev da se istodobno učenika obavještava i o obliku i o ulozi gramatičkih jedinica. Iznimno je važno prevladati metodu gramatiziranja i "biflanja" paradigmi bez teksta ili izvan njega. Paradigma se uspostavlja tek kad su opisane sve sintagmatske osobitosti oblika.

Tek kad je na taj način opisan krug, u kojem su povezane sintagmatske veze i paradigmatski odnosi, u vježbanje uvodimo i paradigmu. Podrobne upute o radu vide u radovima:

- Z. Šešelj: *Obrazovni cilj i obrazovni zadaci u nastavi klasičnih jezika*, Zagreb, "Latina et Graeca", XII/84, str. 3-8.
- D. Škiljan: *Antički model obrazovanja danas*, Zagreb, "Latina et Graeca", XI/83, br. 21, str. 3-8.
- V. Lopina: *Izveštaj sa znanstvenog skupa COLLOQUIUM CLASSICUM DIDACTICUM XI*, Zagreb, "Relationes Polenses", 1988, str. 89-91.
- Z. Šešelj: *Neki problemi u konstituiranju metodike klasičnih jezika*, Zagreb, "Relationes Polenses", 1988, str. 147-154.
- Z. Šešelj: *Cilj učenja, korist od učenja i potreba za učenjem klasičnih jezika*, Zagreb, "Latina et Graeca", XV/87, br. 30, str. 13-16.
- D. Salopek-Z. Šešelj-D. Škiljan: *Metodološke upute za nastavnike uz ORBIS ROMANUS 1*, Zagreb, 2 1989.
- D. Salopek-Z. Šešelj-D. Škiljan: *ORBIS ROMANUS 1*, Zagreb, 1990., Pogovor, str. 312-315.

Učenike treba detaljno upoznati s udžbenikom i načinom njegove uporabe. S obzirom na broj sati nastave i broj učenika u odjeljenjima, moguće je hrvatske tekstove o civilizaciji svladavati pojedinačnim radom te referatima, pregledima ili samostalnim izvješćima prema temama. Podrobno upućuje u rad predgovor udžbeniku *ORBIS ROMANUS 1* "Kako ćete se služiti ovom knjigom". Nastavnik uz to treba upoznati učenike sa snalaženjem u pregledu sadržaja te ih upozoriti na dodatke udžbeniku: inkronijske tablice, pregled gramatike, rječnik, leksikon nanje poznatih imena i pojmova i drugo.

Osnovni udžbenik je *ORBIS ROMANUS*, a kao priučnik, osobito zbog velikog broja rečenica za prijevod s hrvatskog na latinski jezik, preporučuje se *ELEMENTA LATINA*. To, dakle, ne znači da učenici moraju nabaviti i taj udžbenik; nastavnik im može iz njega pročitati rečenice koje želi da prevedu.

BIBLIOGRAFIJA

- Salopek-Šešelj-Škiljan: *Orbis Romanus*, Školska knjiga, Zagreb, 1989.
- Gortan-Gorski-Pauš: *Elementa Latina*, Školska knjiga, Zagreb, 1989.

- Žepić: *Latinsko-hrvatski rječnik*, Školska knjiga, Zagreb, 1987.
- Divković: *Latinsko-hrvatski rječnik*, reprint, 1980.
- Gortan-Gorski-Pauš: *Latinska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 1986.
- Vratović: *Povijest svjetske književnosti*, vol. II, Mladost, Zagreb, 1977.
- Flašar: *Pregled rimske književnosti*, Naučna knjiga, Beograd, 1986.
- Tronski: *Povijest antičke književnosti*, MH, Zagreb, 1951.
- Vratović: *Hrvatski latinizam i rimska književnost*, MH, Zagreb, 1989.
- Pauš: *Povijest staroga vijeka*, Školska knjiga, Zagreb, 1954.
- Lisičar: *Grci i Rimljani*, Školska knjiga, Zagreb, 1971.
- Musić: *Nacrt grčkih i rimskih starina*, MH, Zagreb, 1971.
- Ruiz-Aris: *Antički Rim*, Vuk Karadžić, Beograd, 1984.
- Bart Vajner: *Život u antičkom svetu*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1970.
- DTV-Lexicon der Antike, 1-2, Muenchen, 1970. Perthes: *Atlas antiquus*, Leipzig, 1957.
- Zamarovsky: *Junaci antiknih mitova*, Školska knjiga, Zagreb, 1973.
- Sabina Osvalt: *Grčka i rimska mitologija*, Larousse, Vuk Karadžić, Beograd, 1980.
- Robert Graves: *Grčki mitovi*, Nolit, Beograd, 1969.
- Ristić: *Mit i umetnost*, Vuk Karadžić, Beograd 1984.
- Gustav Schwab: *Najljepše priče iz klasične starine*, GZH, Zagreb, 1986.
- Romac: *Ninerva-florilegij latinskih izreka*, Latina et Graeca, Zagreb, 1988.
- Umjetnost u slici: *Klasična razdoblja antike*, Ot. Keršovani, Opatija, 1987.
- Zisi: *Umjetnost na tlu Jugoslavije - Antika*, Spektar, Zagreb, 1982.
- Bazin: *Istorija svetske skulpture*, Vuk Karadžić, Beograd, 1976.
- Škiljan-Šešelj-Novaković: *Treba li nam još filologija*, Latina et Graeca, Zagreb, 1986.